

JURISPRUDENCE TRIBUNÁLU ŘÍMSKÉ ROTY

ROZSUDEK ZE DNE 20. ČERVENCE 1995*

I. Facti species*Průběh manželství*

1. Karel, žalobce, po krátkém období známosti uzavřel manželství s těhotnou Laurou, stranou nežalující, dne 25. července 1953 ve městě Poznaň v Polsku.

Manželské soužití, zpočátku šťastné díky narození dcery, se změnilo k horšímu poté, co se muž roku 1978 odstěhoval do Spojených států amerických. Po půldruhém roce se vrátil do vlasti, začal však mluvit o rozvodu. Po návratu do Ameriky přilnul k jiné ženě, s níž se po dosažení rozvodu občansky oženil dne 6. srpna 1981.

Průběh řízení

Aby žalobce mohl uzavřít nové manželství i před církví, předložil dne 20. dubna 1986 církevnímu tribunálu v Chicagu žalobu, v níž obvinil své manželství z nulity pro „nedostatek nutné způsobilosti a nedostatek nutné soudnosti u strany žalující či nežalující“.

Samosoudce tribunálu v Chicagu usoudil, že je třeba vyjasnit kompetence pro projednávání případu a shromažďování důkazů, proto si vyžádal souhlas soudního vikáře z Poznaně, který jej 2. července 1987 udělil, ovšem bez vědomí strany nežalující. Získav žádané kompetence, ačkoli u zmíněného tribunálu v Chicagu nedošlo ve skutečnosti k celkovému shromáždění důkazního materiálu, samo-

soudce přijal dne 7. srpna 1987 žalobu a po předvolání nežalující strany stanovil dne 28. srpna 1987 předmět sporu takto: „Zda nulita manželství může být prokázána na základě nedostatku nutné rozvahy v úsudku na straně žalující či nežalující.“

2. Po stanovení předmětu sporu připojil samosoudce k soudním aktům mimosoudní prohlášení sepsané žalobcem spolu s prohlášeními přímo sepsanými čtyřmi svědky, které předvedl pouze žalobce. Po takto završeném šetření případu – navzdory všem normám procesního kanonického práva – rozhodl tento soudce dne 21. října 1987 zveřejnit soudní akta a poskytl stranám sporu dva týdny k předložení dalších důkazů. Když strany sporu nijak nereagovaly, následovalo po zveřejnění akt uzavření případu, což soudce formálně stanovil na den 4. listopadu 1987.

Samosoudce obdržel námítky obhájce svazku a dne 13. listopadu 1987 vynesl rozsudek příznivý žalobci, přičemž v odpovědi na otázku sporu bylo řečeno: „Affirmative, tzn. strana žalující i nežalující postrádali nutnou rozvahu v úsudku, která je nezbytná pro souhlas se svátostným manželstvím.“ Nežalující straně nadto uložil povinnost „podpůrné konzultace“, pokud by chtěla uzavřít nové manželství.

Téhož dne obeznámil samosoudce strany sporu s vyneseným rozsudkem prohlašující-

cím nulitu manželství i s možností odvolat se do patnácti dnů k odvolacímu tribunálu chicagské provincie.

Žádné odvolání nebylo podáno, případ byl *ex offio* předán dne 27. listopadu 1987 odvolacímu tribunálu a ten dne 22. prosince 1987 potvrdil rozsudek tribunálu prvního stupně, přičemž straně nežalující zakázal uzavřít nový sňatek „bez svolení vlastního diecézního biskupa“.

3. Strana nežalující v dopise z 30. prosince 1987 odpověděla zároveň na tři dopisy tribunálu prvního stupně v Chicagu, z nichž první ze 7. srpna 1987 obsahoval informace o předmětu nulity, druhý z 21. října 1987 potvrzoval zveřejnění akt a třetí z 13. listopadu 1987 oznamoval rozsudek příznivý žalující straně.

Dopis nežalující strany spolu s odvoláním proti rozsudku prvního stupně však byl doručen soudu v Chicagu až po vynesení potvrzujícího rozsudku, které bylo učiněno 22. prosince 1987.

Když byla strana nežalující obeznámena s potvrzujícím rozsudkem, napsala dne 12. února 1988 tribunálu v Chicagu i samotnému Římskému biskupovi stížnost, že jí nebyla dána žádná příležitost k obhajobě v důsledku nesmírného spěchu soudního řízení, jelikož ve stanovených lhůtách byl běžný poštovní styk mezi Spojenými státy americkými a Polskem prakticky neuskutečnitelný.

Stížnost nežalující strany pak byla Státním sekretariátem předána Apoštolské signatuře. Tento Nejvyšší tribunál dne 28. března 1988 zrušil právní moc vynesných rozsudků a poté dne 14. března 1989 svěřil případ Tribunálu římské rotě, aby se zabývala stížností na nulitu vynesných rozsudků v daném případě, potažmo žádostí o nové otevření případu.

Náš apoštolský tribunál prozkoumal okol-

nosti projednávaného sporu i jeho vlastní podstatu a provedl doplňovací šetření, při němž byla nejprve vyslechnuta strana nežalující, poté byli soudně vyšetřováni žalobce i svědkové, jelikož při soudu prvního stupně toliko předložili soukromé písemné výpovědi.

Po zveřejnění akt doplňovacího šetření a přijetí písemných obhajob právních zástupců stran sporu, stanovisek obhájce svazku a ochránce spravedlnosti nám nyní přísluší odpovědět na otázky sporu, řádně stanovené takto:

1. Zda se jedná o nulitu rozsudku Metropolitního tribunálu v Chicagu ze dne 13. listopadu 1987 a potvrzujícího rozsudku Interdiecézního odvolacího tribunálu chicagské provincie ze dne 22. prosince 1987; a pokud ne:

2. Zda má být případ znovu otevřen; a pokud ano pro 1. nebo 2. otázku:

3. Zda se v daném případě jedná o nulitu manželství pro nedostatek soudnosti ze strany žalujícího muže a ze strany nežalující ženy.

Nulita rozsudků a nové otevření případu

In Iure

4. Nové procesní právo, jak známo, prohlašuje za nenapravitelně nulitní ty rozsudky v kanonickém soudním procesu, v nichž bylo odepřeno kterékoli ze stran sporu právo na obhajobu (kán. 1620, 7°).

Ačkoli je toto konstatování nulity zaměřeno především na řádné řízení sporné (kán. 1501–1655), je třeba je aplikovat i v případě rozsudku a potvrzení rozsudku (srov. kán. 1682 § 2) v souvislosti s rozsudkem v pravém slova smyslu (srov. kán. 1684) v případě zvláštního soudního řízení ve věci nulity manželství (kán. 1671–1691), jelikož povaha

(kán. 1691) zmiňovaného zákona o neplatnosti rozsudku není v rozporu s procesy týkajícími se prohlášení manželství za nulitní.

Případy tohoto druhu se totiž vztahují jak k materiálnímu neboli zprostředkovanému předmětu sporného soudního řízení, jelikož se týkají prohlášení právních skutečností za rozporné (srov. kán. 1400 § 1, 1°), tak také k formálnímu neboli bezprostřednímu předmětu soudu, neboť se týkají soudních výnosů spojených s právními skutečnostmi působícími nulitu manželství.

Z tohoto pohledu nebrání žádná právní překážka tomu, aby mělo být aplikováno ustanovení o nulitě rozsudku pro odepření práva na obhajobu v případě soudního prohlášení týkajícího se a prohlašujícího nulitu manželství (srov. rozsudek citovaného soudce zpravodaje ze dne 27. května 1994, Denver, č. 5). A to tím spíše, že „právo na obhajobu je přirozené právo“, které musí být poskytnuto „nejen ve sporném soudním řízení, ale vůbec v každém případě, který se projednává“ (srov. Acta et Documenta Pontificiae Commissionis Codici Iuris Canonici Recognoscendo, Congregatio Plenaria diebus 20-29 octobris 1981 habita, Sessio VI, Città del Vaticano 1991, s. 472. [Akta a dokumenty Papežské komise pro přípravu Kodexu kanonického práva, plenární shromáždění z 20.–29. října 1981]).

5. Právo na obhajobu, vlastní oběma stranám, ovšem zvláště spočívá v právu na informace, což znamená nutnost oficiálně oznamovat stranám sporu (srov. kán. 1509) právní skutečnosti, důkazy a rozhodnutí soudu, a v právu na aktivní účast,¹ což je spojeno s nutností poskytnout stranám sporu možnost vyjádřit se kladně či záporně k právním skutečnostem, důkazům a rozhodnutím, poskytovat důkazy a předkládat obhajoby.

Tato práva jsou spolu úzce spojena, přičemž první z nich, totiž právo na informace, má povahu pasivní, jelikož nevyžaduje od stran sporu žádnou obrannou činnost krom disponovanosti k přijetí informací, kdežto druhé, tedy právo na aktivní účast, má charakter aktivní, jelikož vyžaduje od stran obrannou činnost v návaznosti na obdržené informace.

Ačkoli podstata práva na informace spočívá v jeho účinném výkonu, totiž v přijetí nebo odmítnutí informací (srov. kán. 1510), k podstatě práva na aktivní účast náleží toliko možnost jeho výkonu, nikoli přímo jeho účinný výkon.

Tudíž v tomto případě po zahájení řízení předvoláním (srov. kán. 1517) má strana nežalující právo svěřit se spravedlnosti soudu, nepředkládat své důkazy, zřít se vlastní obhajoby, neodporovat vneseným rozsudkům a vůbec se aktivně neúčastnit kanonického řízení, jelikož výkon práva na aktivní účast závisí na úsudku stran sporu (srov. zmiňovaný rozsudek citovaného soudce zpravodaje ze dne 27. května 1994, č. 10).

Nicméně strana zákonně tázaná je povinna vypovídat a vyznat celou pravdu (kán. 1531 § 1), proto může soudce doplnit nedbalost stran při dokazování, pokud to pokládá za nezbytné, chce-li se vyvarovat vážně nespravedlivého rozsudku (kán. 1452 § 2).

6. Náležitosti práva na obranu se podstatně týkají zásady sporu, proto lze samotné právo na obranu nazývat také právem na spor, neboť se vlastně jedná o právo odporovat požadavkům, důkazům a závěrům druhé strany nebo předložených *ex offi*.

Tato zásada stejně platí také v případech nulity manželství, jak nás učí Jan Pavel II.: „Nemůže dojít ke spravedlivému soudu bez

sporu, tj. bez konkrétní možnosti poskytnuté v jednotlivém případě oběma stranám, aby byly vyslechnuty a aby mohly poznat a odmítnout požadavky, důkazy a závěry protistrany nebo *ex offi.* (promluva k Tribunálu římské roty ze dne 26. ledna 1989, in: AAS, vol. LXX-XI, s. 923, č. 3)

Proto Římský biskup takto upozorňuje, že právo na obranu, příslušející oběma stranám, musí být přísně zachováno v procesu stran nulity manželství: „S ohledem na to nemožno zdůraznit, že plný ohled vůči právu na obranu má svou zvláštní důležitost v případech stran prohlášení nulity manželství, jak proto, že se tyto případy tak hluboce a niterně dotýkají osobností stran sporu, tak proto, že se zde jedná o samotné bytí či nebytí posvátného manželského svazku. Proto takové případy vyžadují obzvláště pečlivé úsilí o nalezení pravdy.“ (tamtéž, s. 925, č. 8)

7. Proto je třeba mít za jisté, že odepření práva na obhajobu má za následek nulitu rozsudku i v případech nulity manželství, jak také upozorňuje Jan Pavel II.: „Kánon 1620 tohoto Kodexu výslovně konstatuje nenapravitelnou nulitu rozsudku, jestliže bylo jedné či druhé straně sporu odepřeno právo na obhajobu, přičemž lze z kánonu 1598 § 1 vyzdvihnout následující zásadu, která musí vést veškerou soudní činnost církve: „právo na obhajobu musí být stále nedotčené.“ (tamtéž, s. 922, č. 2)

Právo na obhajobu musí být tedy v celistvosti zachováno v podstatných fázích manželského procesu, tedy při zahájení řízení, při dokazování a rozpravě, aby nebyl rozsudek v důsledku postižen nulitou pro odepření práva na obhajobu jedné ze stran nebo oběma stranám takového případu (srov. Grzegorz Erlebach, La nullità della sentenza giudi-

ziale »ob ius defensionis denegatum« nella giurisprudenza rotale, Città del Vaticano 1991, s. 231 a n.).

A proto „právo na obhajobu jedné i druhé strany musí být na soudu vykonáváno podle spravedlivých norem pozitivního práva. To neznamená bránit výkonu práva na obranu, nýbrž jednat tak, aby jednak nedocházelo ke zneužití a k obstrukcím, jednak aby byla zcela zachována možnost jeho výkonu. Ti, kdo pracují ve výkonu spravedlnosti v církvi, jsou tedy vázáni závažnou povinností bedlivě zachovávat normy pozitivního práva v dané věci.“ (Frans Daneels, De iure defensionis. Brevis commentarius ad Allocutionem Summi Pontificis diei 26 ianuarii 1989 ad Rotam Romanam, in: Periodica 79, 1990, s. 251).

8. Z tohoto pohledu je také povinnost zveřejnit rozsudek (srov. kán. 1614–1615) niterně spojena s výkonem práva na obhajobu v další instanci.

Také Římský biskup si zde klade otázku: „Jak by se mohla jedna ze stran hájit v odvolacím řízení proti rozsudku nižšího stupně, jestliže byla připravena o právo poznat jeho zdůvodnění jak *de iure*, tak *de facto*? Proto Kodex vyžaduje, aby ve výrokové části rozsudku byly oznámeny důvody, na nichž se zakládá (srov. kán. 1612 § 3), a to nejen proto, aby jej bylo možné snáze splnit, až nabude právní moci, ale také proto, aby bylo zaručeno právo na obhajobu při případném dalším řízení ve vyšší instanci. Kánon 1614 následně prohlašuje, že rozsudek nemá žádnou právní moc před zveřejněním, byť by jeho výroková část byla se souhlasem soudce známa stranám sporu. Proto je nemožné, aby byl rozsudek potvrzen odvolacím soudem bez povinného zveřejnění (srov. kán. 1615).“ (citovaná promluva, s. 924, č. 7)

Krom toho „aby bylo lépe zaručeno právo na obranu, je povinností tribunálu oznámit stranám sporu způsoby, jimiž může být rozsudek napaden (srov. kán. 1614). Zdá se vhodným připomenout, že soud první instance má při plnění tohoto úkolu také oznámit možnost obrátit se na Rotu již ve druhé instanci. Nadto je také nutné v tomto kontextu pamatovat, že lhůta pro odvolání začíná plynout až od oznámení o zveřejnění rozsudku (srov. kánon 1630 § 1), přičemž kánon 1634 § 2 stanoví: „Jestliže strana nemůže obdržet během užitečné lhůty vyhotovení napadeného rozsudku od soudu, od něhož se odvolává, lhůty mezitím neběží a tato překážka se oznámí soudci určenému pro odvolání, který soudci, od něhož se koná odvolání, vydá nařízení, aby splnil svou povinnost.“ (tamtéž, s. 925, č. 7)

9. Stížnost na nenapravitelnou nulitu rozsudku a jeho potvrzení pro zjevné odepření práva na obhajobu oběma stranám je obvykle u našeho apoštolského tribunálu projednávána spolu s žádostí o nové otevření případu (srov. *coram* Pompedda, rozsudek ze dne 23. června 1986, RRDec., vol. LXXVIII, s. 480 a n., č. 4–14; srov. rozsudek citovaného soudce zpravodaje ze dne 27. května 1994, Denver, č. 5–27).

Jestliže je vyneseno dvojí souhlasný rozsudek ve věci stavu osob, tzn. týkající se těchž stran a téhož předmětu sporu a téže příčiny (srov. kán. 1641, 1°) či téže příčiny nulity manželství (srov. kán. 1677 § 3), což splňuje i rozsudek podle normy kánonu 1682 § 2, byť byl potvrzen pouze soudním rozhodnutím (kán. 1684 § 2), strana, která se cítí být závažně nebo alespoň podstatně poškozena tímto dvojím shodným rozsudkem, pro nutnou nápravu pochybení ze strany církve či pro zrušení rozsudku vedoucího ke hříchu (srov. c. 7, X, II,

27; *coram* Lefebvre, rozhodnutí ze dne 19. července 1975, RRDec., vol. LXVII, s. 523, č. 5) může sama podat odvolání k tribunálu třetí instance, a to v kterékoli době; ovšem nové a závažné důkazy nebo doklady musí být předloženy v propadné lhůtě třiceti dnů od uplatnění opravného prostředku (kánon 1644 § 1).

Ovšem „jako nutně ještě závažnější argumenty pro žádost o nové otevření případu uvádí jurisprudenc našeho soudu tyto důvody: závažná procesní pochybení..., evidentní nedbalost kanonického práva..., převrácení skutečností nebo jejich očividně nelogická interpretace“. (*coram* Corso, rozsudek ze dne 16. ledna 1989, tamtéž, vol. LXXXI, s. 18, č. 6)

10. V samotném řádném postupu při žádosti o nové otevření případu ve vztahu k této záležitosti „je nepochybně za nový a závažný důvod pokládáno to, že z akt je nikoli nepodloženě znát nemalé omezení práva na obhajobu u odvolávající se strany u předchozích rozsudků“, ačkoli „spravedlnost a právo v daném případě vyžadují, aby postižené straně byla dána možnost hájit svá práva bez zbytečných omezení“. (*coram* Bruno, rozsudek ze dne 15. července 1993, Arezzo – Cortone – Borgo, č. 6)

Je-li však pro odepření práva na obhajobu v předchozích soudních stupních prohlášena nulita potvrzujícího dekretu, nikoli však potvrzujícího rozsudku první instance, nelze jednat o žádosti o nové otevření případu, i kdyby záležitost dosáhla dvou souhlasných rozhodnutí. V takovém případě je třeba přistoupit k novému projednávání a rozhodnutí sporu u soudu dalšího stupně.

I v takových případech je třeba postupovat obvyklým způsobem podle normy kánonu 1682 § 2 (srov. rozsudek citovaného soudce zpravodaje ze dne 13. prosince 1990; RRDec.,

vol. LXXXII, s. 851, č. 9), pokud ovšem u nižšího tribunálu nedošlo k dodatečnému šetření, v němž byl samotný případ již ve skutečnosti řešen podle řádného ustanovení práva, tedy po řádném předvolání stran sporu, stanovení předmětu sporu a doplnění šetřeného případu mimosoudním dotazováním. Není totiž možné hovořit o přílišném formalismu, a to tím spíše, že v obvyklém případě opomenutí svěřený případu řádnému šetření druhé instance nemá za následek nulitu rozsudku (srov. coram J. Ex. Lefebvre, rozsudek ze dne 17. července 1976, Würzburg, č. 6–8).

In factu

11. Ačkoli se Metropolitní tribunál v Chicagu pokládal za kompetentní pro projednání tohoto případu stran nulity manželství v prvním stupni vzhledem k veškerému důkaznímu řízení (kán. 1673, 4°), ve skutečnosti tento soud „byl relativně nekompetentní“, jak prohlásil Nejvyšší tribunál apoštolské signatury v dekretu ze dne 14. března 1989. Neboť „takový soud sám o sobě nelze brát za soud, jestliže před něj byli předvedeni svědci toliko strany žalující“, jelikož „je nutné zohlednit důkazy, které může předložit strana nežalující nebo které je třeba shromáždit z úřední povinnosti“, a to tím spíše, že „strany sporu před uzavřením manželství a poté osmadvacet let žily v Polsku“.

Jelikož tedy může relativní inkompetence působit nulitu rozsudku, a to nenapravitelnou – ačkoli podle některých je třeba hovořit o absolutní inkompetenci na základě příštího procesního práva, které vyžaduje i v případech nulity manželství teritoriální příslušnost (kán. 1673; srov. Joaquín Llobell, *Centralizzazione normativa processuale e modifica dei titoli di competenza nelle cause di nulli-*

tà matrimoniale, Ius Ecclesiae 3, 1991, s. 476 a n.), je třeba přihlídnout k nenapravitelné nulitě rozsudku a potvrzujícího rozhodnutí na základě stížnosti strany nežalující, již bylo odepřeno právo na obhajobu u soudu obojího stupně.

Tribunál první instance v Chicagu – jak konstatuje Nejvyšší tribunál apoštolské signatury ve zmiňovaném dekretu – „jednal v přílišném spěchu a bez nutné úcty vůči straně nežalující, neboť stanovil příliš krátké lhůty, ne-li dokonce chybné, a k tomu jí poslal – alespoň pravděpodobně – dokumenty v jí neznámém jazyce“.

12. Samosoudce tribunálu první instance v Chicagu po přijetí žaloby skutečně v anglicky psaném dopise ze dne 7. srpna 1987 oznámil straně nežalující, že u soudu v Chicagu se projednává případ nulity jejího manželství z důvodu „nedostatku nutné soudnosti u strany žalující či nežalující“, a stanovil dobu pro odpověď „v rámci tří týdnů od data tohoto dopisu“, jinak „budeme předpokládat, že nemáte k těmto faktům žádné závažné námítky, a tato fakta se stanou základem pro vyšetřování tohoto případu“. V témže dopise je také straně žalující poskytnut telefonní kontakt na soud v Chicagu pro případné nutné dotazy.

Po zásluze a právem obvinil Nejvyšší tribunál apoštolské signatury samosoudce z Chicaga, že stanovil straně nežalující „příliš krátké lhůty“ k odpovědi.

S ohledem na obvyklou dobu přinejmenším jednoho měsíce, kterou trvá obvyklý listovní styk mezi Spojenými státy americkými a Polskem, které navíc bylo v době konání procesu plně podřízeno komunistické vládě, a s ohledem na to, že tamní orgány veřejné bezpečnosti ještě pozdržovaly všechny dopisy posílané cizím zemím nebo příchozí z cizích států

a nahlížely do nich, rozhodně nemohla strana žalující během tří týdnů od odeslání obdržených dopisů soudce z Chicagu, natož pak na něj poslat soudu v Chicagu písemnou odpověď.

13. Nadto nelze opomenout fakt, že strana nežalující neovládá anglický jazyk a byla nucena opatřit si překlad každého dopisu soudu z Chicagu do polského jazyka prostřednictvím tlumočnicka. To mělo také nepochybně svůj vliv na zpoždění odpovědi strany nežalující. A krom toho si žena neznala anglického jazyka nemohla vyžádat informace od tribunálu v Chicagu telefonicky.

Tyto obtíže však samosoudci tribunálu v Chicagu nepochybně unikly; jinak by totiž jistě poslal žalobce k jinému, skutečně kompetentnímu soudu, aby svůj případ projednal tam.

Je také s podivem, proč se tribunál v Chicagu v rámci církevního společenství neobrátil s prosbou o pomoc na Metropolitní tribunál v Poznani, totiž „při projednávání věci nebo oznamování soudních aktů“, jak výslovně zmiňuje kánon 1418, nýbrž se pokoušel komunikovat přímo se stranou nežalující, a dokonce poslal této ženě jakýsi druh dotazníku k vyplnění, což skutečně není obvyklý a řádný způsob vedení manželských případů (srov. kán. 1528). Proto v tomto případě Nejvyšší soud apoštolské signatury ve zmíněném dekretu vážně pokáral samosoudce tribunálu v Chicagu, že „vyšetřování případu proběhlo pouze povrchně a nikoli podle právních norem, nýbrž pouze podle písemných výpovědí“ samotných svědků, nikoli na základě soudního výslechu samotným soudcem v přítomnosti notáře, jak všem církevním soudům ukládá kanonické právo (srov. kán. 1561).

14. S ohledem na to všechno není neopodstatněná stížnost strany nežalující na příliš

krátké lhůty k odpovědi stanovené samosoudcem tribunálu v Chicagu, neboť jak je doloženo, „na základě poštovních razítek na obálce trvá doručení dopisu adresátovi po linii Chicago–Varšava–Poznaň v nejlepším případě měsíc, a k tomu je třeba ještě připočítat další čas na vyhotovení úředního překladu tohoto dopisu a na jeho právní konzultaci“.

Právní zástupce *ex officio* strany žalující však nesouhlasí a tvrdí, že strana nežalující až do oznámení o vynesení rozsudku setrvala v mylném přesvědčení o nemožnosti zapojit se do procesu u tribunálu v Chicagu, takže se nadále postupovalo bez jakékoli její reakce a bez jakékoli její součinnosti. Žena totiž napsala tomuto tribunálu o příliš krátkých lhůtách a o nutnosti pořídit překlady dopisů a dokumentů až po obdržení oznámení o rozsudku. Je však známo, že právo přichází na pomoc toliko bdícím, nikoli spícím.

Krom toho podle úsudku tohoto právního zástupce *ex officio* strana nežalující ozřejmila tribunálu v Chicagu nezbytný čas pro písemný styk ve svém dopise z 12. února 1988, že totiž „trvá čtyři týdny, než dojde dopis z USA“, nijak ovšem nevysvětlila, proč v době čtyř měsíců sama nedala žádnou odpověď na dopis tribunálu ze 7. srpna 1987, jímž byla vyzvána, aby využila svého práva na obranu.

15. Je ovšem pravda, že ani v dodatečném šetření se nenachází vysvětlení mlčení strany nežalující až do obdržení zprávy o již vynesení rozsudku.

Na druhou stranu ani samosoudce tribunálu v Chicagu se nepokoušel zjistit příčiny tohoto mlčení, naopak dokonce stanovil ještě kratší lhůty.

Když totiž neobdržel žádnou odpověď od strany nežalující v době tří týdnů od 7. srpna 1987, jak bylo určeno v dopisu tribunálu, for-

muloval dne 28. srpna 1987 předmět sporu, aniž by jej oznámil straně nežalující, ačkoli to kanonické právo výslovně požaduje (srov. kán. 1677 § 2 a 1513 § 3).

Nadto po obdržení mimosoudních písemných prohlášení žalobce a čtyř svědků jím předvedených, tedy po jakémsi šetření, avšak „nikoli podle právních norem“, jak upozorňuje Nejvyšší tribunál apoštolské signatury, rozhodl samosoudce tribunálu v Chicagu o zveřejnění akt případu dne 21. října 1987, přičemž stanovil stranám lhůtu toliko dvou týdnů k předložení dalších důkazů.

Strana nežalující však v době dvou týdnů ode dne zveřejnění akt ani nemohla obdržet dopis tribunálu, jelikož poštovní styk s Polskem vyžaduje skutečně delší čas, jak bylo výše řečeno (srov. č. 11). Samosoudce však přesto dne 4. listopadu 1987 rozhodl o uzavření případu a poté dne 13. listopadu 1987 vynesl rozsudek příznivý žalobci.

16. Vzhledem k těmto okolnostem nemůže být nikomu nezjevné, v jakých potížích se strana nežalující ocitla, když chtěla vykonávat své právo na obhajobu u tribunálu v Chicagu.

Z akt nicméně nevyplývá jasně, že by straně nežalující bylo naprosto a zcela odepřeno právo na obhajobu při soudu prvního stupně, jelikož sama [strana nežalující] prokázala nebdalost, když neodpověděla hned na první dopis tribunálu, nýbrž až zároveň na tři dopisy poté, co byl vynesen rozsudek.

Naopak je zcela zřejmé, že právo na obhajobu bylo straně nežalující odepřeno, a to naprosto, při soudu druhého stupně, totiž u Interdicézního tribunálu chicagské provincie.

Toto bezpráví má na mysli Nejvyšší tribunál apoštolské signatury, když upozorňuje: „Zatímco soudce první instance bez přihléd-

nutí k rozdílu mezi užitečným a souvislým časem (srov. kán. 201) špatně stanovil lhůtu pro předložení odvolání (srov. kán. 1630 § 1), odvolací tribunál dokonce vynesl potvrzující rozhodnutí v době před vypršením užitečné lhůty, takže zjevně bylo zcela odepřeno straně nežalující právo na obranu alespoň ve druhé instanci.“ S ohledem na toto prohlášení usiluje právní zástupce žalobce *ex offio* dovést, že pravděpodobnost vydání potvrzujícího rozhodnutí před vypršením užitečné lhůty pro odvolání není argumentem, jedná-li se o otázku nulity rozsudku.

Nyní však lze s morální jistotou potvrdit, že ono rozhodnutí bylo vydáno soudem druhé instance v době průběhu užitečné lhůty pro odvolání.

17. Nadto musí být odvolání předloženo soudci, který vynesl rozsudek, v propadné době patnácti užitečných dní od oznámení o zveřejnění rozsudku (kán. 1630 § 1). Jak je však známo, užitečný čas neběží tomu, kdo o tom neví nebo kdo nemůže jednat (kán. 201 § 2).

Proto užitečný čas patnácti dní začal straně nežalující ubíhat dne 13. prosince 1987, kdy mohla obdržet oznámení o vneseném kladném rozsudku, totiž s ohledem na předpokládaný průtah alespoň jednoho měsíce pro poštovní styk mezi tribunálem v Chicagu a stranou nežalující, která pobývala v Polsku. Připustíme-li to, vypršela odvolací lhůta pro stranu nežalující vůči soudci, jenž vynesl rozsudek, dne 28. prosince 1987.

Z akt je však zřejmé, že odvolací Interdicézní tribunál chicagské provincie potvrdil rozsudek první instance dne 22. prosince 1987, tedy před vypršením odvolací lhůty pro stranu nežalující.

A proto – i když nepřihlédneme ke stížnosti

strany nežalující, že obdržela dopis se zpožděním, protože bylo špatně napsáno její příjmení a nebylo známo místo jejího trvalého pobytu, měla být lhůta pro odvolání prodloužena, neboť dokud nedostala dopis, nemohla dělat nic (srov. kán. 201 § 2). Z toho důvodu není pochyb, že právo na obhajobu bylo straně nežalující u soudu druhého stupně zcela odepřeno, neboť odvolací soud vydal stvrzující rozhodnutí bez vědomí strany nežalující o tom, v jaké fázi je proces, a neschopné se do něj zapojit.

Toto potvrzující rozhodnutí vynesené za těchto okolností je stíženo nenapravitelnou nulitou pro odepření straně nežalující práva na obhajobu (kán. 1620, 7°), a to tím spíše, že odvolací soud *de facto* nebyl vytvořen proti nějaké konkrétní straně nežalující (srov. kán. 1620, 4°).

18. Ovšem žalobcův právní zástupce *ex officio* tvrdí, že po prvním potvrzujícím rozsudku nijak kratšímu procesu soudu druhého stupně podle normy kánonu 1682 § 2 nestojí v cestě odvolání strany nežalující. Jak totiž stanoví zmiňovaný zákon, soud druhého stupně po zvážení námitek obhájce svazku a případně i stran sporu buď svým rozhodnutím následně schválí rozsudek, nebo předá případ k novému řádnému šetření ve druhém stupni.

Proto by odvolací Interdiecézní tribunál v Chicagu, jak argumentuje žalobcův právní zástupce *ex officio*, měl možnost prohlásit svým rozhodnutím rozsudek první instance za potvrzený, a to i navzdory odvolání strany nežalující, byť by tak byla učinila v rámci řádně stanovené lhůty.

Avšak tribunál druhého stupně měl s ohledem na trvalé mlčení strany nežalující v průběhu soudního řízení prvního stupně a na nedostatek prohlášení její nepřítomnosti u sou-

du (srov. kán. 1592) přinejmenším upozornit tuto stranu nežalující na stav případu, aby mohla podle normy kánonu 1682 § 2 poskytnout svá vyjádření. Z akt první instance totiž jasně vyplývá, že samosoudce v Chicagu zapomněl na povinnost zjistit, zda bylo první předvolání straně nežalující skutečně doručeno v užitečném čase (srov. kán. 1592 § 2).

Tak došlo k tomu, že strana nežalující nemohla uplatnit své právo na vyjádření k rozsudku první instance, který konstatoval nulitu jejího manželství, před odvolacím soudem.

19. Skutečná nulita potvrzujícího rozhodnutí tribunálu druhé instance, jak bylo výše dokázáno (srov. 16–17), je především způsobena tím, že [toto rozhodnutí] padlo před vypršením užitečné lhůty pro odvolání strany nežalující.

Jak stanoví kanonické právo (kán. 1630 § 1), lhůty pro odvolání začínají běžet od oznámení o zveřejnění rozsudku.

Strana nežalující však obdržela toliko oznámení o výrokové části rozsudku, nikoli o zveřejnění rozsudku, což mělo být učiněno „předáním vyhotovení rozsudku stranám nebo jejich zástupcům nebo zasláním téhož vyhotovení podle kánonu 1509“, tj. „poštou nebo jiným způsobem, který je nejspolehlivější, při zachování norem místního práva“.

Z akt první instance však vyplývá, že rozsudek prvního stupně nebyl vůči straně nežalující zveřejněn podle normy kánonu 1615. Ta totiž ve svém dopise ze dne 29. ledna 1988 žádala tribunál první instance v Chicagu o předání zdůvodnění pro prohlášení nulity jejího manželství, tedy „aby mi byly poslány k nahlédnutí důkazní materiály“. Totéž učinila v dopise ze dne 12. února 1988, kde podobně psala: „Znovu žádám, pošlete mi žalobcova

stanoviska, abych zjistila, z čeho jsem obviňována“, a v dopise z 8. června 1989: „...nebyla mi dána žádná možnost hájit se v reálném čase, ani [jsem neobdržela] důkazní materiály strany žalující, abych mohla zjistit, z čeho jsem byla obviněna.“

20. „Rozsudek před zveřejněním nemá žádnou pravomoc, i když byla se souhlasem soudce předána stranám sporu výroková část; takto jej také nelze potvrdit v odvolacím stupni bez předchozího povinného zveřejnění.“ (F. Daneels, *De iure defensionis*, s. 259)

V důsledku toho nemá předání výrokové části rozsudku straně sporu právní účinek (srov. kán. 1614), a tudíž od obdržení oznámení o výrokové části rozsudku nezačíná probíhat odvolací lhůta a stejně tak tento rozsudek, byť by byl předán *ex offio* soudu druhého stupně, nemůže být platně potvrzen ve zkráceném řízení podle normy kánonu 1682 § 2.

Překážkou je tedy nejen defekt platného předmětu soudního šetření, nýbrž i odepřené právo na obhajobu straně sporu, jíž nebyl rozsudek řádně sdělen.

Právem tedy kdosi klade otázku: „Jak se může strana sporu hájit u dovolacího soudu, když je zbavena práva poznat rozhodující důvody jak *in iure*, tak *in facto* v rozsudku, proti němuž se odvolává, a [práva] vyslovit se proti nim?“ (tamtéž, s. 258 a n.)

Jelikož je skutečně zjevné, že strana nežalující byla připravena o právo poznat zdůvodnění rozsudku první instance, nutně z toho vyplývá, že u odvolacího soudu byla také zbavena práva na obhajobu.

Otcové toto vše zvážili a dospěli k závěru, že potvrzovací rozhodnutí, které vynesl tribunál druhého stupně dne 22. prosince 1987, se vyznačuje nenapravitelnou nulitou podle

normy kánonu 1620 číslo 7.

Vzhledem k tomu, že byla konstatována nulita tohoto rozhodnutí, nelze nadále vznášet otázku o nové otevření případu, neboť schází dvojí shodné soudní rozhodnutí (srov. kán. 1644 § 1). Proto je nyní třeba přistoupit k určení podstaty tohoto případu.

Nulita manželství

In iure

21. Ačkoli bylo manželství, jehož nulita je nyní předmětem sporu, uzavřeno v době platnosti CIC 1917, může být jeho žaloba na jeho nulitu posouzena a rozhodnuta podle dispozic CIC 1983, který se výslovně zabývá psychickou neschopností uzavřít manželství (srov. kán. 1095, 1°–3°).

Všeobecně přijímaná a stálá judikatura našeho soudu obvykle aplikuje normu nového Kodexu stran psychické neschopnosti k manželskému souhlasu také na manželství uzavřená v době platnosti starého Kodexu, jelikož formulace této normy toliko explicitně vyjadřuje principy přirozeného práva, které byly ve starém Kodexu obsaženy alespoň implicitně (srov. *Communicationes* 3, 1971, s. 77; rozsudek citovaného soudce zpravodaje ze dne 28. dubna 1994, č. 4–7).

Jak je známo, starý Kodex při zmínce o všeobecných principech omezujících platnost manželství předpokládal existenci osob psychicky neschopných rozhodnutí pro platný manželský souhlas, i když se po formální stránce zdržel výslovné formulace normy pro tuto neschopnost vůči manželství. Proto bylo kanonickoprávní nauce i jurisprudenci naloženo těžké břemeno vymezení specifických úkonů duševní nebo duchovní povahy, které by z důvodů psychické anomálie v důsledku tvořily překážku platnému manželskému souhlasu.

Tyto principy, s takovou námahou koncipované a průběžně vykládané, shrnul nový Kodex ve třech všeobecných příčinách nulity a stanovil v kánonu 1095, že „nezpůsobilí pro uzavření manželství jsou: 1. kdo nemají dostatečné užívání rozumu; 2. kdo mají závažnou poruchu soudnosti co do podstatných práv a povinností manželských, které se předávají a přijímají; 3. kdo z psychických důvodů nejsou schopni převzít podstatné manželské povinnosti.“

22. Co se týče závažné poruchy soudnosti, její podstatu lze podle pečlivé úvahy staré i nové právní nauky vyložit takto: „Klasická nauka pokládá nedostatek soudnosti za poruchu součinné aktivity rozumu a vůle v praktickém úsudku. V případě manželského souhlasu by se jednalo o nedostatek určité heterosexuální náklonnosti (ke konkrétnímu jedinci) na základě vědomí o manželském ‚daru sexuality‘ v jeho celistvosti (vůči realitě, jíž je symbolem). Podle přirozeného řádu je takový úsudek obvykle přítomen v době pozdního dospívání; pakliže v tomto období přítomen není, jedná se nutně v daném případě o závažnou poruchu duševních schopností z hlediska psychopatologie.“ (Raymond L. Burke, *Lack of Discretion of Judgment because of Schizophrenia: Doctrine and Recent Rotal Jurisprudence*, Roma 1986, s. 139)

Ovšem posouzení této nauky ve světle křesťanské antropologie vyžaduje podstatné rozlišení mezi skutečnou neschopností vyslovit platný manželský souhlas, která vychází ze závažné poruchy soudnosti stran podstatných manželských práv a povinností, jejich vzájemného předání a přijetí (kán. 1095, 2°), a pouhou obtíží tato práva a povinnosti předat, která je důsledkem jakékoli psychické příčiny a která neodnímá schopnost dát souhlas.

Proto při soudním hodnocení závažné poruchy soudnosti nelze opominout „pečlivé odlišení toho, co je příznakem skutečné absence souhlasu, od toho, co je prostě těžkostí při odevzdávání sebe sama a uvádění v život platně daného souhlasu“. (tamtéž, s. 139)

23. Pro platně uzavřené manželství se samozřejmě nevyžaduje plná a dokonalá soudnost, jelikož platnému souhlasu brání pouze závažná porucha soudnosti, jak výslovně určuje zákon církve (kán. 1095, 2°), nikoli nějaký nižší stupeň této poruchy, který postrádá požadovanou závažnost. Schopnost vyslovit platný manželský souhlas totiž může zároveň existovat spolu s narušenou či oslabenou soudností, která nedosahuje závažné úrovně.

Když je tedy někdo schopen řádně přijmout a zvolit podstatná manželská práva a povinnosti, i když se z jeho jednání, které se dosud lišilo od těchto hodnot, zdá, že není s to domyslet všechny důsledky manželství, je vyloučeno činit hned závěr ohledně závažné poruchy soudnosti z důvodu předpokládané poruchy kritické nebo volní schopnosti, mající dopad na nutné docenění práv a povinností či jejich svobodného odevzdání a přijetí (srov. rozsudek citovaného soudce zpravodaje ze dne 23. června 1995, Trident, č. 8).

Právo proto nevyžaduje pro platnost manželského souhlasu, aby byli snoubenci schopni zvážit veškeré důsledky vyplývající z manželského svazku a spolu s tím předvídat všechny obtíže, které manželský život obvykle přináší. Manželství totiž „Stvořitel učinil pro obyčejné muže a ženy, proto se nevyžaduje vynikající intelekt ani dlouhodobé, hluboké a rozsáhlé rozvažování, které se vyskytuje toliko mimořádně a nevšedně, totiž u lidí, kteří se vymykají standardu obyčejného lidstva“ (*coram* Colagiovanni, rozsudek ze

dne 27. června 1986, RRDec., vol. LXXVIII, s. 414, č. 7).

24. Závažná porucha soudnosti tedy nespočívá v lehkém stupni poruchy vnímání, hodnocení nebo rozhodování ve vztahu ke vzájemnému předávání a přijímání podstatných manželských práv a povinností, natož v nedostatku povinné předmanželské přípravy nebo ve spěchu při slavení svatby, jako například pro těhotenství nevěsty, kvůli čemu se lidově říkává, „že neměl soudnost, když se ženil tak brzy“. Naopak závažná porucha soudnosti spočívá v závažně poškozené schopnosti chápat nebo doceňovat závaznost, morální a právní dosah podstatných manželských práv a povinností nebo ve vážně narušené vnitřní svobodě ve vztahu ke vzájemnému předání a přijetí těchto práv a povinností, která je následkem toliko podstatných dysfunkcí poznávacích, hodnotících a volných schopností způsobených vážnou formou psychické anomálie (srov. rozsudek citovaného soudce zpravodaje ze dne 21. července 1994, č. 6).

S apoštolskou autoritou Jan Pavel II. upozorňuje: „Pouze nezpůsobilost, nikoli těžkost při vyslovení souhlasu a v uskutečnění opravdového společenství života a lásky zneplatňuje manželství.“ Nadto „rozpad manželského spojení není nikdy sám o sobě důkazem takové nezpůsobilosti ze strany kontrahentů. Je možné, že zanedbali nebo špatně užili přirozených a i nadpřirozených prostředků, které jim byly k dispozici. Nebo také mohli selhat v tom, že nepřijali nevyhnutelná omezení a hranice manželského života, ať už kvůli překážkám neznámé povahy nebo pro lehké patologické poruchy, které nechávají lidskou svobodu podstatně nedotčenou, nebo konečně kvůli selháním v řádu mravním. Předpoklad skutečné nezpůsobilosti lze připustit

pouze tehdy, když se vyskytne anomálie závažné povahy, která – jakkoli může být definována – musí podstatně narušit schopnost pochopit či souhlasit.“ (promluva k vyšetřovatelům Roty dne 5. února 1987, in: *L'Osservatore Romano*, anglické vydání, 23. února 1987, s. 7, č. 7)

25. Co se týče dokazování tohoto důvodu nulity, je třeba věnovat pozornost tomuto: „V případě ‚poruchy soudnosti‘ jsou pro vyšetřování případu klíčové příznaky nedostatku soudnosti, tj. zjevná nedostatečnost osobního rozvoje, nedostatečný rozvoj duševních schopností nebo praktického úsudku.“

Především pak „musíme hledat tyto příznaky v době před svatbou, tedy odkrývat minulost rozvoje osobnosti. Důkazy ve kterémkoli případě ‚poruchy soudnosti‘ musí mít vždycky povahu zkoumání minulosti, tedy musí jít o popis osobnostního rozvoje. Často se může stát, že se vyskytují příznaky toliko v době po svatbě, ovšem z těchto příznaků můžeme vyjít při interpretaci situací předcházejících manželství, které mají souvislost s tím, co indikují tyto příznaky v době po svatbě. A právě zde je zvláště potřebná pomoc znalce.“ (R. L. Burke, Canon 1095, 1° and 2°, in: R. M Sable (ed.), *Incapacity for Marriage. Jurisprudence and Interpretation*, Roma 1987, s. 133 a n.).

Přesto „soudce by nikdy neměl dojít k závěru pouze na základě výpovědi žalobce nebo jen nepatrné evidence a věrohodnosti svědectví. Těmto situacím musíme čelit. Zde by měl vždy být účasten řízení znalec, aby tak mohla být odhalena jakákoli inkoherece dané situace.“ (tamtéž, s. 138)

Pokud ovšem výpovědi stran sporu i svědků nevykazují žádné příznaky závažné poruchy soudnosti u jedné nebo u obou stran, jeví se být v tomto případě činnost znalce jako zjevně zbytečná (srov. kánon 1680).

In facta

26. I když žalobce obvinil své manželství z nulity „na základě nedostatku nutné soudnosti u strany žalující či nežalující“, existence této poruchy soudnosti u obou stran v čase uzavření manželství, přinejmenším podle krátkého šetření zaměřeného na závažnost této poruchy, jak výslovně vyžaduje kanonické právo (srov. kánon 1095, 2°), z akt případu nikterak nevyplývá.

Strany sporu i svědci předvolaní žalobcem ve skutečnosti vypovídají o nesnázích a těžkostech velmi dlouhého manželského soužití, obdařeného potomstvem, či o povahových vadách obou manželů, neposkytují však žádné důkazy pro závažnou psychickou poruchu obou stran sporu, z níž by bylo možné vyvodit závažnou poruchu soudnosti v době uzavření manželství.

Proto nepostrádá podkladu tvrzení, podle něhož rozsudek první instance Metropolitního tribunálu v Chicagu konstatoval nulitu manželství spíše na základě „žádosti“ žalobce než důkazů poukazujících na nulitu, které ve skutečnosti v tomto případě scházejí.

Nadto tento rozsudek také chybně stanovil dobu uzavření manželství, kterou určil jako 20. srpna 1981, kdežto ve skutečnosti bylo [manželství] uzavřeno 25. července 1953.

V aktech první instance také schází autentické svědectví o uzavření manželství, ačkoli soudní vikář Metropolitního soudu v Poznani v dopise ze 7. srpna 1987 dosvědčil, že strany uzavřely manželství dne 25. července 1953.

27. Co se týče tvrzení o poruše soudnosti, žalobce uvádí ve své výpovědi, sepsané před přijetím žaloby, některé poznámky, často si protirečící, především o psychické povaze strany nežalující, jejíž „převládající nálady“, alespoň podle jeho úsudku, „ukazovaly na

tenzní, nervózní, dominantní osobnost. Častokrát se tyto sklony projevíly bez zjevného důvodu.“

Zároveň však žalobce svá tvrzení zjevně zlehčuje, když uvádí: „Odhlédneme-li od její nervozity a občasné hysterie, má bývalá žena byla a stále je při dobrém zdraví... V době našeho soužití nikdy nevykazovala výrazné známky poruchy spaní nebo problémy s jídlem... Má bývalá žena se nikdy neléčila ani nebyla hospitalizována kvůli nervovému zhroucení nebo emoční poruše... Nepopsal bych její povahu jako podivínskou, bizarní, neobvyklou, fyzicky agresivní nebo násilnickou. Neprojevovala žádný iracionální strach.“

Co se týče zralosti strany nežalující, a to pouze z hlediska všeobecného úsudku, jelikož neexistuje znalecký posudek, uvádí žalobce jednak: „před naší svatbou jsem si myslel, že je zralá a vyrovnaná“, „nemohu si vzpomenout na žádnou situaci, kdy by se chovala nezodpovědně“, na druhou stranu ovšem dodává: „projevovala nicméně malou soudnost při jednání s druhými, byla vůči nim sobecká, žárlivá, nevděčná a závistivá. Vždycky myslela jen sama na sebe.“

V dodatečném šetření pak žalobce zjevně mění svou výpověď, když tvrdí: „Ne. Strana nežalující nebyla vůbec zralá pro manželství. Nechápala, co to znamená být manželem a manželkou.“ „Jsem přesvědčen, že strana nežalující nebyla schopná samostatného jednání. Byla také velmi tvrdohlavá a rozporuplná.“

28. Žalobce však v dřívější výpovědi o sobě vynáší zcela kladný úsudek: „Zpravidla mívám dobrý úsudek a chovám se zodpovědně. Obvykle neopakují tutéž chybu. Když lidé poukazují na mé chyby nebo nedostatky, sna-

žím se jejich kritiku vděčně přijmout. Nemám sobecké sklony. Snažím se pomáhat druhým, jak nejlépe mohu.“

Avšak vzhledem ke svému životu před svatbou a k dlouhému manželskému soužití se stranou nežalující soudí žalobce, že jednal nezrale, ačkoli si nepřipisuje žádný důvod nezralosti: „Když se ohlížím na svůj život před mým prvním manželstvím, vidím, že jsem se ve svém vztahu se svou první ženou choval nezrale. Nemyslel jsem na důsledky tohoto vztahu, i když jsem se pokládal za vyrovnaného.“

Žalobce se dokonce prohlašuje za zcela pravdomluvného a neschopného lži: „Nejsem dokonalý, ale nemám ve zvyku lhát nebo podvádět,“ ovšem o straně nežalující tvrdí opak: „Nikdy nebyla upřímná, vždycky mi lhala nebo mě dokonce podváděla.“

Navzdory tomu se žalobce již v první výpovědi dopustil lži. Nejprve prohlásil, že strana nežalující po rozvodu uzavřela nové manželství a žije šťastně v novém svazku: „Po rozvodu jsme oba uzavřeli nové sňatky. Našel jsem štěstí u své současné ženy a věřím, že má bývalá žena je spokojena ve svém novém manželství.“ „Vím, že jsem našel stálost ve svém současném manželství, a jsem si docela jist, že také má bývalá partnerka našla stálost.“

To ve skutečnosti není pravda. Strana nežalující totiž po rozvodu, který si vyžádal žalobce, skutečně neuzavřela žádné občanské manželství a až dosud žije sama.

Stejně tak neodpovídá pravdě, jak dále uvidíme, jiné žalobcovy tvrzení, totiž že strana nežalující nevykonávala žádnou práci: „Nebyla zaměstnaná a nevykonávala žádnou práci, poté co jsem si ji vzal.“ „Neměla žádné zaměstnání. Nebyla připravená vykonávat jakoukoli práci nebo povinnost.“

29. Strana nežalující již v dopise Metropolitanému tribunálu v Chicagu ze dne 29. ledna 1988 napsala, že k občanskému rozvodu byla donucena žalobcem, tj. „v případě [mého] odporu by mě zničil jakýmkoli způsobem, což mě přimělo k souhlasu“.

Strana nežalující se nadto všemi silami postavila proti procesu tribunálu v Chicagu stran nulity manželství, který pokládala za „nejtěžší provinění, kterého se na mě někdo dopustil po dobu mého dosavadního života“, jelikož „případ se řešil v období, kdy jsme oba dosáhli přibližně šedesáti let věku, tedy v době, kdy by bylo nanejvýš zapotřebí usilovat o získání odpuštění hříchů spáchaných před Bohem a o získání věčného života“.

O pravdivosti, zbožnosti a poctivosti strany nežalující a o její neschopnosti křivé přísahy vydal výborné svědectví věrohodnosti její farář. Dokonce podle svědectví tohoto faráře jde o ženu, která „vlastní plnou schopnost oceňovat fakta“.

Také strana nežalující, která se během svého života plně věnovala občanskému zaměstnání a nyní žije v penzi, ve své výpovědi takto popisuje svůj manželský život: „Plnila jsem všechny povinnosti manželky a matky, tvrdě jsem pracovala a uměla jsem se obětovat pro dobro rodiny. Nemám ani žádné výhrady ve vztahu k manželovi, v tom smyslu, že by on nebyl schopen se obětovat pro dobro rodiny.“ „Peníze v domácnosti spravoval žalobce. Já jsem používala vydělané peníze na chod domácnosti, zatímco peníze vydělané žalobcem jsme dávali stranou na případné výdaje domácnosti a další nutné výlohy.“

30. O upřímnosti a svobodě stran sporu ohledně vstupu do manželství vypovídá strana nežalující takto: „Já jsem uzavřela manželství dobrovolně a s dobrou vůlí. Také žalob-

ce uzavřel manželství dobrovolně.“ „Není mi známo nic o tom, že by na žalobce byl vyvíjen nějaký nátlak.“ „Žalobce jsem milovala, líbil se mi, takže i kdybych nebyla jeho příčiněním těhotná, stejně bych si ho byla vzala.“

Také strana nežalující prohlašuje, že v době svatby byla obdařena zralostí nezbytnou pro uzavření manželství a před svatbou i po ní se těšila plnému psychickému zdraví: „Cítila jsem se zralá pro manželství a spolu s tím pro přijetí manželských povinností.“ „Před uzavřením manželství jsem netrpěla žádnou psychickou poruchou a neléčila jsem se s ničím takovým.“

Podobný úsudek poskytuje strana nežalující také o žalobci: „Ani žalobce neprojevoval žádnou psychickou úchylku a nepodrobil se z tohoto důvodu žádnému léčení.“

Strana nežalující také odmítá jí předhazovanou závislost na rodičích, především na matce: „Co se týče mé matky, byla jsem na svých rodičích zcela nezávislá. Matka se vůbec nevměšovala do mého manželského a rodinného života. Pouze mě napomínala, abych byla hodná na svého manžela.“ „Nejdůležitější věcí se pro mě stala svornost rodiny.“

Sama také odmítá žalobcova obvinění z údajných hysterických sklonů, jimiž měla trpět: „Netrpěla jsem žádnou nervovou poruchou, ani hysterickou, ani jiného druhu. Jsem nervózní jako každý jiný člověk. Mám nemocné srdce, přestála jsem několik operací, ovšem naprosto jiné povahy.“

31. Zatímco žalobce vzpomíná na dlouhé manželské soužití pouze jako na dobu obtížnou problémy: „Naše manželství bylo těžké, ale zůstali jsme spolu 25 let v zájmu našeho dítěte,“ strana nežalující je opačného názoru a vypovídá takto: „Naše manželské soužití bylo v podstatě pokojné, ačkoli v rodině

se vyskytly také nějaké spory.“ „Po narození dcery jsem měla ještě dvě mimoděložní těhotenství.“

Za příčinu ztroskotání manželství pokládá strana nežalující manželův cizoložný vztah s jinou ženou z doby jeho nepřítomnosti v domově v Polsku. S touto ženou ostatně žalobce uzavřel občanský sňatek, jakmile obdržel rozsudek o rozvodu.

Konec manželského soužití popisuje strana nežalující takto: „Klíčovou příčinou ztroskotání manželského soužití byl žalobcův odjezd do Spojených států v roce 1978; zůstal tam půldruhého roku a pak se vrátil. V té době začaly neustálé telefonáty jedné paní. Jednoho dne – byly Velikonoce – po telefonátu s touto paní prohlásil, že se se mnou chce rozvést.“ „V důsledku manželovy nevěry a jeho odchodu ode mě a od dcery ho už nemohu pokládat za poctivého a věrohodného člověka.“

Strana nežalující poukazuje na žalobcovu nevěru, zatímco sama pod přísahou prohlašuje, že byla věrná: „Zachovávala jsem manželovi naprostou věrnost, zatímco žalobce mi věrný nebyl; následky jsem pocítila sama na sobě.“

32. Výpovědi stran sporu neposkytují téměř nic, co by prokázalo závažnou poruchu soudnosti žalobce nebo strany nežalující v době uzavření manželství, a ještě méně mohou potvrdit předkládanou nulitu manželství výpovědi svědků.

Jelikož strana nežalující odmítla předvést své svědky, neboť byla, podle vlastního soudu, uvržena do hanby pro obvinění manželství z nulity, byli v doplňkovém šetření znovu vyslechnuti svědci předvedení žalobcem, kteří v první instanci předložili pouze soukromé písemné výpovědi.

Žalobcovým svědkům, jeho příbuzným a přátelům, kteří také žijí v Chicagu, však již nyní připadá, že přehání v líčení pokřivené povahy strany nežalující.

Od nich se nejvíce liší žalobcova neteř Eva, podle níž „žalobce říká pravdu, je poctivý [člověk] a praktikující římský katolík“, zatímco strana nežalující „má nutkavou potřebu lhát“.

K tomuto rozporu mezi žalobcem a stranou nežalující svědkyně dále dodává: „Nakolik znám žalobce coby strýčka, řekla bych, že byl dbalý svých povinností, avšak nemyslím, že má teta byla zralá“; „strana nežalující nebyla samostatná a byla velmi silně ovlivňována svou matkou“. „Cokoli žalobce udělal, bylo vždycky špatné, ale strana nežalující se čas od času ráda opíjela.“ „Byla sobecká, tvrdohlavá, žárlivá a nevděčná.“

Nadto svědkyně uvádí poznatek, nikým jiným nepotvrzený, o němž se nezmínila ani ve výpovědi u první instance, podle něhož „asi před pěti lety Laura žila nějaký čas s mužem o 20 let mladším“, jako by chtěla nepravdivě přiřknout straně nežalující povahu milenky!

33. Podobný úsudek o stranách sporu poskytuje Adalbert [Vojtěch], manžel žalobcovy neteře, tj. kladný o žalobci a záporný o straně nežalující. Říká totiž: „Vím, že strýc je poctivý [člověk] a praktikující římský katolík, nemyslím však, že Laura je poctivá, a nemyslím, že je praktikující římská katolička.“ O povaze strany nežalující poskytuje svědek podobné poznatky jako jeho žena: „Nemyslím si, že Laura byla dostatečně zralá.“ „Ne, strana nežalující nebyla nezávislá a byla pod silným vlivem své matky, která je despotická žena.“ „Ano, byla nevděčná, egoistická a závistivá.“ „Strýc nebyl schopen snášet další zneužívání ze strany manželky a tchyně a myslím, že požádal o rozvod.“

Jan, třetí svědek vyslechnutý v doplňkovém šetření, neuvádí k tématu nic, jelikož byl žalobcovým spolužákem na základní škole a poté ho viděl už jen „asi před dvěma lety“, tedy v Chicagu. Ostatně totéž svědek uvedl již ve své první výpovědi.

Ostatní svědkové, kteří v první instanci předložili tribunálu v Chicagu soukromé písemné výpovědi, nemohou uvést nic k jádru případu.

Takto píše Marián, žalobcův přítel: „Okolnosti tohoto manželství mi nejsou osobně známy, a krom toho soudím, že poznatky získané od třetích osob nemají být Vašemu tribunálu předkládány.“

34. Samosoudce Metropolitního tribunálu v Chicagu se opíral o výpovědi žalobce a čtyř svědků, z nichž pouze jeden něco věděl o průběhu manželství, užijeme-li jeho vlastních slov: „jen jeden z nich věděl něco o tom, co se stalo v průběhu samotného manželství“, kdežto další dva poskytli pouze „svědectví o charakteru“; a také dospěl, navzdory formálnímu nedostatku důkazů, pouze na základě vlastního přesvědčení, byť s nedostatkem nutných důkazů, až k prohlášení nulity manželství, neboť usoudil, „že žalobce i strana nežalující postrádali nutnou soudnost nezbytnou pro manželský souhlas“.

Samosoudce však staví na roveň závažnou poruchu soudnosti, která jediná může způsobit nulitu manželství podle normy kánonu 1095, 2°, a „chabý úsudek“, totiž v lidovém pojetí, v čemž se ostatně pouze držel žalobcova tvrzení, podle něhož strana nežalující „nicméně vykazovala chabý úsudek v jednání s druhými“.

Nadto v důvěře v klamná prohlášení žalobce křivě obvinil stranu nežalující z porušení manželské věrnosti těmito slovy: „Laura měla

mimomanželské vztahy.“

A krom toho uložil straně nežalující, aniž by ji kdy vyslechl, povinnost „konzultace“, dříve než by uzavřela nové manželství: „Také proto, že strana nežalující neudělala nic proto, aby se zbavila závislosti na své rodině, musí absolvovat konzultace, aby se připravila na další manželství.“

35. Tento soudce také bral za jisté, že „žalobce sám prohlašuje, že projevil chabý úsudek, když se žení tak krátce poté, co se poznali“, ačkoli sám žalobce si ani v první, ani ve druhé výpovědi nepřičítá „chabý úsudek“.

Tímto ujištěním chtěl nepochybně soudce z Chicaga ospravedlnit nulitu manželství, prohlášenou ve prospěch žalobce.

Závažná porucha soudnosti, jak bylo již výše řečeno, však vyplývá pouze ze závažné psychické anomálie či z patopsychologické příčiny, nikoli z vady charakteru nebo z pouhých slov jedné ze stran sporu, byť soudem potvrzených, ohledně vlastního „chabého úsudku“.

V případech, které se týkají tohoto důvodu [nulity] se mimo jiné obvykle využívá služby znalců, aby byla prokázána existence psychické anomálie, její povaha a závažnost a vliv na manželský souhlas (srov. kán. 1574 a 1680), totiž zda se v době uzavírání manželství vyskytla závažná porucha soudnosti nebo ne.

V našem případě se však v aktech nevyskytují žádné příznaky jakékoli psychické anomálie ani u jedné ze stran sporu, proto se znalecké posudky akt jeví jako zcela zbytečné (srov. kán. 1680), a tím spíše [posudky] osobností obou stran sporu, jelikož od uzavření manželství uběhlo již více než čtyřicet let.

A protože se v aktech případu nenachází žádný důkaz závažné poruchy soudnosti jak

u žalobce, tak u strany nežalující, je třeba zpochybnit rozsudek samosoudce tribunálu v Chicagu v první instanci, který z tohoto důvodu prohlásil manželství za nulitní, neboť ve skutečnosti se v daném případě nejedná o nulitu manželství.

Závěr

36. Proto po zvážení všech okolností po právní i faktické stránce my, níže podepsaní soudcové rozhodujeme:

ad 1:

AFFIRMATIVE,

seu constare de nullitate dumtaxat decreti confirmationis Tribunalis Interdioecesani appellationis Provincie Chicagensis diei 22 decembris 1987;

potvrzuje se,

neboli se jedná o nulitu potvrzujícího rozhodnutí Interdiecézního odvolacího tribunálu chicagské provincie ze dne 22. prosince 1987;

ad 2:

NON PROPONI;

případ nemá být znovu otevřen;

ad 3:

NEGATIVE,

seu non constare de matrimonii nullitate, in casu, ob gravem defectum discretionis iudicii in utraque parte.

zamítá se,

neboli v daném případě se nejedná o nulitu manželství pro závažnou poruchu soudnosti

u obou stran sporu.

V Římě, v sídle Tribunálu římské roty, dne
20. července 1995.

Antonius Stankiewicz, soudce zpravodaj
Kenneth E. Boccafola
Mauritius Monier

Na základě odvolání byl rozsudek dne 5.
srpna 1997 prohlášen za nicotný.

Přeložil Zdeněk Drštka.

Poznámky

* Překlad rozsudku publikovaného v Decreta, vol. XIII.

¹ Pozn. překl.: V originále „ius ad auditionem“, tedy slova „právo na slyšení“, resp. „právo být slyšen“, což by ovšem byl překlad jednak kostrbatý, jednak zavádějící; zde se evidentně jedná o odkaz na starou římskou právní zásadu „audiatur utraque pars“, tzn. „ať mají obě strany právo projevit se [u soudu]“.